

ks. Paweł Brudek*
Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

RELIGIJNOŚĆ MAŁŻONKÓW O RÓŻNYM STOPNIU ZADOWOLENIA ZE ZWIĄZKU. IMPLIKACJE PSYCHOLOGICZNO-PASTORALNE

Problematyka małżeństwa i rodziny, obok zagadnień związanych z rolą świeckich w Kościele, to jeden z ważnych obszarów działalności naukowo-badawczej ks. prof. Józefa Mikołajca, któremu dedykowana jest niniejsza książka pamiątkowa. Przekonują o tym między innymi publikacje dotyczące szeroko pojętego duszpasterstwa rodzin¹. Z punktu widzenia psychologii pastoralnej zainteresowanie kwestiami życia małżeńskiego i rodzinnego posiada kluczowe znaczenie dla funkcjonowania jednostki. Wynika to z faktu, iż rodzina, jak zauważa V. Satir, jest miejscem, gdzie „powstaje człowiek”². Zarówno dane naukowe, jak i życiowe doświadczenie niezliczonej rzeszy osób przekonują o słuszności tej tezy. Z rodziną bowiem łączą się najczęściej początki ludzkiego życia. W rodzinie człowiek przychodzi na świat i uczy się świata. W rodzinie jednostka odnajduje najbardziej optymalne warunki osobowego rozwoju. Rodzina wreszcie głęboko wpisuje się w tożsamość osoby i odciska trwałe ślady na historii jej życia³.

---

* Ks. Paweł Brudek – dr, kapłan diecezji opolskiej, pracownik naukowo-dydaktyczny w Katedrze Psychologii Klinicznej Instytutu Psychologii KUL. Zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych z satysfakcją z małżeństwa, starością, religijnością, uzależnieniami oraz psychoterapią. Współpracuje z dwumiesięcznikiem „Trzeźwymi Bądźcie”. Autor m.in: *Choroba alkoholowa jako czynnik dysfunkcjonalności rodziny*; *System rodzinny jako środowisko integralnej profilaktyki alkoholizmu*; *Poczucie alienacji a typy relacji interpersonalnych u małoletnich matek*; *Ona, on i Pan Bóg – czy taki związek się opłaca? Personalność relacji religijnej a satysfakcja z małżeństwa na poziomie pary oraz na poziomie małżonków*.

¹ Zob. J. MIKOŁAJEC, *Problematyka rodzinna w pracy synodalnej*, „Forum Duszpasterskie” (1994), nr 13, s. 4–5; TENŻE, *Wywiad z A. Kalus: Jak to jest z tą adopcją*, „Forum Duszpasterskie” (1997), nr 28, s. 29–32; TENŻE, *Człowiek starszy w parafii (materiały na spotkanie PRD)*, „Forum Duszpasterskie” (1998), nr 32, s. 54–56; TENŻE, *Pomoc dla samopomocy. Wywiad z pracownikiem Katolickiej Poradni Rodzinnej w Opolu*, „Forum Duszpasterskie” (1998), nr 29, s. 4–7; TENŻE, *Duszpasterstwo rodzin w uchwałach Pierwszego Synodu Diecezji Opolskiej*, „Warszawskie Studia Pastoralne” (2006), nr 3, s. 56–70; TENŻE, *Profilaktyczny i wychowawczy charakter duszpasterskiego*, w: J. DZIERŻANOWSKI, P. LANDWÓJTOWICZ (red.), *Profilaktyczny wymiar duszpasterskiej troski Kościoła*, Opole 2006, s. 19–29; TENŻE, *Pomoc małżonkom przeżywającym rozłąkę z względu na emigrację zarobkową*, w: R. KAMIŃSKI (red.), *Duszpasterstwo rodzin w teorii i praktyce*, Lublin (w druku).

² V. SATIR, *Rodzina. Tu powstaje człowiek*, Gdańsk 2002, s. 10.

³ P. BRUDEK, *Wypłynij na głębię. Jan Paweł II o małżeństwie i rodzinie*, „Trzeźwymi Bądźcie” (2011), nr 3, s. 10.

Spoglądając na rodzinę z perspektywy teorii systemowej, należy przyjąć, iż szczególne znaczenie dla jej właściwego funkcjonowania posiada podsystem małżeński. Jakość relacji między mężem i żoną odgrywa więc istotną rolę w budowaniu rodzinnego szczęścia⁴. W literaturze przedmiotu z łatwością można dotrzeć do wyników badań wskazujących na szereg zmiennych psychologicznych i socjodemograficznych wiążących się z zadowoleniem ze związku⁵. Wśród nich za jeden z ważniejszych korelatów (predyktorów) powodzenia małżeństwa uznaje się religijność⁶. Choć w dziedzinie badań nad religijnością małżonków i ich poczuciem zadowolenia przeprowadzono już wiele badań, nadal niektóre zasadnicze pytania pozostają bez odpowiedzi. Stąd też autorzy postulują konieczność dalszych badań w tym zakresie⁷. Mając to na uwadze, głównym celem prezentowanego artykułu uczyniono odpowiedź na pytanie: Czy i jak osoby o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa różnią się między sobą w zakresie religijności?

1. Wprowadzenie teoretyczne

Zagadnienie jakości relacji małżeńskiej posiada bogate opracowanie w literaturze psychologicznej. Pomimo to, wciąż brak jednoznacznej definicji tego pojęcia. Do najczęściej spotykanych w literaturze określeń służących do opisu jakości relacji małżeńskiej zalicza się: powodzenie małżeństwa, dobre przystosowanie, sukces małżeński, szczęście małżeńskie, dobór małżeński, jakość małżeństwa, trwałość małżeństwa oraz satysfakcję małżeńską⁸. W niniejszym artykule jakość relacji małżeńskiej określono ze względu na satysfakcję ze związku zgodnie z rozumieniem tego pojęcia zaproponowanym przez J. Rostowskiego i M. Plopa⁹. Zdaniem tych autorów, satysfakcja ze związku posiada charakter wielowymiarowy. Oznacza to, że na zadowolenie ze związku ma wpływ wiele czynników. Do najistotniejszych autorzy zaliczają intymność, samorealizację, podobieństwo i rozczarowanie.

⁴ M. DE BARBARO, *Struktura rodziny*, w: TENŻE (red.), *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*, Kraków 1999, s. 45–55.

⁵ Por. B. JANKOWIAK, *Problematyka jakości i trwałości relacji małżeńskich w teorii i badaniach*, „Przegląd Terapeutyczny” (2007), nr 3, s. 1–25.

⁶ Por. J.R. OLSON, J.P. MARSHALL, H.W. GODDARD, D.G. SCHRAMM, *Shared Religious Beliefs, Prayer, and Forgiveness as Predictors of Marital Satisfaction*, „Family Relations” (2015), nr 4, s. 519–533; P. BRUDEK, *Ona, on i Pan Bóg – czy taki związek się oplaca? Personalność relacji religijnej a satysfakcja z małżeństwa na poziomie pary oraz na poziomie małżonków*, w: J. GARBULA, W. SAWCZUK, A. ZAKRZEWSKA (red.), *Świat rodziny. Perspektywa interdyscyplinarna. Wobec wyzwań i zagrożeń*, Toruń 2013, s. 214–230; A. MAHONEY, K.I. PARGAMENT, N. TARAKESHWAR, A.B. SWANK, *Religion in the home in the 1980s and 1990s: A meta-analytic review and conceptual analysis of links between religion, marriage, and parenting*, „Journal of Family Psychology” (2001), nr 4, s. 559–596; M. BRAUN-GALKOWSKA, *Znaczenie religijności małżonków dla powodzenia ich związku*, w: T. KUKULOWICZ (red.), *Z badań nad rodziną*, Lublin 1984, s. 57–67.

⁷ M. PLOPA, *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Kraków 2008, s. 231–236.

⁸ B. JANKOWIAK, *Problematyka jakości i trwałości relacji małżeńskich w teorii i badaniach*, s. 3–6.

⁹ M. PLOPA, *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Kraków 2007, s. 51–106.

Pierwszy z wymiarów – intymność – związany jest z wysokim poziomem zadowolenia wynikającego z bliskiej relacji z małżonkiem. Intymność zakłada, iż partnerzy są silnie zmotywowani do czynnego zaangażowania się w twórcze budowanie i przeżywanie swego związku. Kolejnym aspektem satysfakcji z małżeństwa jest samorealizacja. Oznacza ona, że uczestnicy diady małżeńskiej odczuwają wysoki poziom zadowolenia ze związku, ponieważ dzięki niemu mają możliwość realizowania siebie, własnego systemu wartości, a także określonych zadań życiowych. W konsekwencji małżeństwo jest przez nich postrzegane jako doskonały sposób na pomyślne i szczęśliwe życie. Trzecim elementem satysfakcji z małżeństwa jest podobieństwo. Wysoki poziom podobieństwa jest wyrazem zgodności małżonków co do podejmowania i realizacji istotnych celów małżeńskich i rodzinnych. Ostatni wymiar satysfakcji małżeńskiej dotyczy rozczarowania. Według autorów, rozczarowanie związane jest z poczuciem porażki życiowej spowodowanej zawarciem związku małżeńskiego. Małżeństwo jest tu postrzegane i przeżywane jako czynnik zagrażający niezależności oraz autonomii partnerów. Stąd też wewnątrz pary małżeńskiej częściej zdają się dominować tendencje unikowe w zakresie sfery uczuciowej czy współdziałania. W konsekwencji znacząco zmniejsza się poczucie odpowiedzialności za dalsze losy małżeństwa oraz wzrasta prawdopodobieństwo rozpadu związku¹⁰.

Religijność stanowi przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin naukowych, w tym także psychologii¹¹. Dowodem tego może być chociażby, wyrażenie obecny w literaturze przedmiotu, pluralizm definicyjny w odniesieniu do rozumienia i interpretacji samego pojęcia religijności¹². Dokonując ich syntezy, można sformułować kilka ogólnych wniosków (założeń). Po pierwsze, przystępując do naukowych analiz zjawiska religijności, trzeba pamiętać, że jest ona strukturą złożoną z wielu elementów psychicznych (sądy, przekonania, doznania emocjonalne odnoszące się do przedmiotu religijnego, praktyki religijne), wzajemnie powiązanych i spolaryzowanych przez przedmiot religijny. Błędem jest zatem utożsamianie religijności tylko z jednym spośród jej składowych elementów. Po drugie, religijność jest strukturą wkomponowaną w całość życia psychicznego jednostki, a więc obejmuje swoim zasięgiem to wszystko, co zwykle konstytuować osobowość człowieka. Po trzecie, w religijności ma miejsce zarówno odniesienie do rzeczywistości nadprzyrodzonej jak również powiązanie jej ze specyficznymi właściwościami konkretnego człowieka. W konsekwencji każdorazowe odniesienie do nadprzyrodzoności z jednej strony będzie typowe tylko dla danej jednostki, z drugiej zaś inna będzie rola i funkcja religijności w życiu psychicznym indywidualnego człowieka. W końcu, po czwarte, aktywność człowieka można sprowadzić do trzech podstawowych sfer funkcjonowania: fizycznej, psychicznej i duchowej. W kontekście zauważalnych dziś

¹⁰ *Tamże*, s. 69–70.

¹¹ Zob. J. KRÓL, *Psychologiczne aspekty badania fenomenu religii*, Opole 2002.

¹² D. KROK, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, Opole 2009, s. 13–61.

tendencji sekularyzacyjnych, redukujących duchowość ludzką tylko do fenomenu psychicznego, jego wyeksponowanie wydaje się być niezwykle ważne¹³.

Za bazowe dla prezentowanego projektu badawczego przyjęto dwie koncepcje religijności: koncepcję religijnego systemu znaczeń D. Kroka¹⁴ oraz koncepcję religijności personalnej autorstwa R. Jaworskiego¹⁵. Uwzględniono te dwa podejścia koncepcyjne, ponieważ bazują one na odmiennych założeniach teoretycznych, co pozwala na pełniejsze zbadanie tego fenomenu. Spojrzenie na religijność w kategoriach systemu znaczeń stwarza możliwość dostrzeżenia wielości sądów i przekonań religijnych współtworzących aparat poznawczy człowieka oraz siły ich oddziaływania na ludzką psychikę i życie. Z kolei religijność personalna rozumiana jako osobowa relacja człowieka do Boga wyraźnie zaznacza swój wpływ przede wszystkim na funkcjonowanie emocjonalne i behawioralne jednostki.

Religijny system znaczeń obejmuje dwa główne wymiary. Pierwszy – orientacja religijna – oznacza, iż religia staje się dla jednostki bogatym źródłem znaczeń, a tym samym zapewnia wysoce zorganizowaną „mapę poznawczą”, która stanowi punkt odniesienia w interpretacji doświadczeń wewnętrznych oraz wydarzeń dotyczących świata zewnętrznego oraz zasad rządzących życiem społecznym. Drugi wymiar – sens religijny – wskazuje, na ile dojrzała interioryzacja treści religijnych stanowi dla osoby pomoc w radzeniu sobie z egzystencjalnymi pytaniami odnoszącymi się do życia indywidualnego i społecznego¹⁶.

Religijność personalna to konstrukt, na który składają się cztery wymiary: wiara, moralność, praktyki religijne i self religijny. Wiara oznacza siłę relacji z Bogiem, który stanowi dla człowieka podstawowe źródło sensu życia. Moralność to wymiar, który definiuje stopień zgodności postępowania moralnego osoby z posiadanymi przez nią przekonaniami religijnymi. Praktyki religijne to aspekt religijności personalnej określający poziom zaangażowania jednostki w relację z osobowym Bogiem, które wyraża się w trosce o modlitwę, kontemplację oraz pogłębianie wiedzy religijnej, zwłaszcza o Bogu. Wreszcie self religijny oznacza stopień odczuwania bliskości z Bogiem oraz poczucia dumy wynikającego z faktu wyznawanej wiary¹⁷.

Analiza dostępnych w literaturze przedmiotu badań ujawnia, że wiara w Boga, jeżeli cechuje się dojrzałością, może nadawać głębszy sens i znaczenie ludzkiej egzystencji oraz temu wszystkiemu, co wydarza się w toku życia czło-

---

¹³ Z. GOLAN, *Pojęcie religijności*, w: S. GLAZ (red.), *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, Kraków 2006, s. 71–72.

¹⁴ D. KROK, *Skala Religijnego Systemu Znaczeń*, w: M. JAROSZ (red.), *Psychologiczny pomiar religijności*, Lublin 2011, s. 153–168.

¹⁵ R. JAWORSKI, *Psychologiczne badania religijności personalnej*, „Zeszyty Naukowe KUL” (1998), nr 41, s. 77–88.

¹⁶ D. KROK, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, s. 187–188.

¹⁷ R. JAWORSKI, *Psychologiczne badania religijności personalnej*, s. 80.

wieka¹⁸. Dojrzała religijność, przejawiająca się pełną zaangażowaną troską o pogłębianie relacji z Bogiem, może stanowić cenną pomoc także w budowaniu małżeńskiego szczęścia. Wynika to z faktu, iż osoby o dojrzałej religijności cechują się wysokim poziomem integracji osobowości, co wyraża się między innymi w akceptacji samego siebie, pewności siebie, zrównoważeniu emocjonalnym, gotowości do poświęceń oraz w pozytywnym nastawieniu do życia¹⁹. Posiadanie takich cech sprzyja budowaniu satysfakcjonującego związku²⁰. Pomysłna realizacja określonych życiowych zadań możliwa jest przede wszystkim dzięki dojrzałości psychicznej, czyli autonomii jednostki, umiejętności wglądu w motywy własnego działania i adekwatnemu odniesieniu do ludzi²¹.

Autentyczna religijność zakłada zgodność postępowania z przekonaniem wynikającym z wyznawanej wiary. Przekonania religijne posiadają istotny wpływ na sposób myślenia, odczuwania i postępowania człowieka²². Można zatem uznać, iż małżonkowie budując swój związek w oparciu o chrześcijański system wartości, stojący na straży nierozzerwalności i trwałości małżeństwa, cieszą się większym zadowoleniem z małżeństwa, w porównaniu z osobami, dla których religia i związane z nią normy moralnego postępowania nie mają większego znaczenia. Przekonują o tym między innymi badania autora niniejszego artykułu i G. Ciuły zrealizowane na 120 małżonkach w wieku od 60 do 75 lat, które ujawniły, że partnerzy w okresie późnej dorosłości w najwyższym stopniu cenią sobie wartości święte, zwłaszcza te, które związane są ze sferą religijną. Dodatkowo uzyskane wyniki wykazały, że zadowolenie ze związku w okresie starości współwystępuje przede wszystkim z kategoriami aksjologicznymi z obszaru świętości²³.

Religijność poprzez odniesienie do świata wartości pomaga również w odnalezieniu sensu egzystencji. Interpretowanie swego życia i postępowania w oparciu o religijny system pojęć stwarza możliwość dostrzeżenia głębszego znaczenia bolesnych i trudnych wydarzeń²⁴. Ta sensotwórcza rola religijnego

¹⁸ M. BRAUN-GALKOWSKA, *Psychologia domowa*, Lublin 2008, s. 125–126.

¹⁹ R. JAWORSKI, *Sposoby radzenia sobie z trudnościami u osób o różnym typie religijności*, „Studia Płockie” (2004), nr 32, s. 140.

²⁰ Por. S. STEUDEN, *Kryzys małżeństwa i rodziny – wybrane czynniki ryzyka i niepowodzenia*, w: S. JANECZEK, W. BAJOR, M. MACIOLEK (red.), *Gaudium in litteris: Księga Jubileuszowa ku czci Księdza Arcybiskupa Profesora Stanisława Wielgusa*, Lublin 2009, s. 979–996; TAŻ, *Psychologiczne aspekty dojrzałości do zawarcia małżeństwa*, w: G. WITASZEK, R. PODPORA (red.), *Wychowanie do życia w rodzinie. Drogi i bezdroża*, Lublin 1996, s. 113–136; TAŻ, *Osobowościowe uwarunkowania niepowodzenia w małżeństwie*, w: J. MISIUREK, W. SŁOMKA (red.), *Małżeństwo – przymierze miłości*, Lublin 1995, s. 199–212.

²¹ Z. CHLEWIŃSKI, *Religia a osobowość człowieka*, w: H. ZIMON (red.), *Religia w świecie współczesnym*, Lublin 2000, s. 105.

²² A. PÜTTMANN, *Ludzkie społeczeństwo bez Boga*, „Listy do Europy” (2009), nr 37, s. 1–3.

²³ P. BRUDEK, G. CIUŁA, *Hierarchia wartości a satysfakcja ze związku małżeńskiego u osób w okresie późnej dorosłości*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” (2013), nr 2, s. 368–382.

²⁴ D. KROK, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, s. 172–173.

systemu znaczeń może wiązać się z predykcją sukcesu małżeńskiego. Małżeńskie życie nie jest przecież wolne od sytuacji trudnych, którym małżonkowie zmuszeni są stawić czoła²⁵. Religia, jako narzędzie uzyskiwania znaczenia, pomaga w zrozumieniu trudnych doświadczeń. W sytuacjach niesprzyjających oferuje partnerom różnorodne sposoby odzyskiwania kontroli nad własnym życiem. Daje pociechę duchową, pogłębia intymną więź z Bogiem oraz pomaga w przemianie życia²⁶.

2. Metoda badań

Problem i hipotezy badawcze. Mając na uwadze powyższe uwagi, głównym celem prezentowanych badań uczyniono identyfikację różnic w zakresie religijności między osobami starszymi o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa. W oparciu o tak określony cel sformułowano następujące hipotezy badawcze:

H1: Osoby o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa różnią się pod względem religijnego systemu znaczeń.

H2: Osoby o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa różnią się pod względem religijności personalnej.

Osoby badane i przebieg badań. Chcąc dokonać empirycznej weryfikacji sformułowanych hipotez, zrealizowano badania, którymi objęto 222 osoby, w tym 111 kobiet i 111 mężczyzn. W grupie mężczyzn średnia wieku uzyskała wartość $M=41,83$ przy odchyleniu standardowym $SD=8,23$, zaś w grupie kobiet wyniosła ona $M=40,15$ przy odchyleniu standardowym $SD=7,68$. Badani różnili się między sobą posiadaniem wykształceniem. Najbardziej liczną grupę stanowiły osoby posiadające wykształcenie wyższe (57,2%), natomiast najmniej liczną grupę stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym (9,0%). W odniesieniu do zajmowanego stanowiska pracy najczęściej spośród uczestników badania posiadało stanowisko nauczycielskie (24,3%). Najmniej osób pracowało na stanowisku kierowniczym lub dyrektorskim (12,2%). Wśród uczestników badania najliczniejsza była grupa osób, która deklarowała się jako zdecydowanie wierzący (51,4%) i wierzący (37,4%). Pojedyncze osoby uznały siebie za zdecydowanie niewierzące (0,4%) i niewierzące (0,4%).

W celu wyodrębnienia z próby osób o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa posłużono się metodą kwartyli. W ten sposób wyselekcjonowano cztery grupy osób odznaczające się: (1) najniższą satysfakcją z małżeństwa ($n=55$); (2) niską satysfakcją z małżeństwa ($n=58$); (3) wysoką satysfakcją z małżeństwa ($n=54$); (4) najwyższą satysfakcją z małżeństwa ($n=55$). Pod względem liczebności grupy nie różniły się między sobą w sposób statystycznie istotny ($\chi^2=0,162$; $p=0,983$).

²⁵ M. BRAUN-GAŁKOWSKA, *Zaprosili także Jezusa. Konferencje przedmałżeńskie*, Lublin 2009, s. 82–88.

²⁶ R.S. LAZARUS, B.N. LAZARUS, *Coping with Aging*, Oxford 2006, s. 66–67; R. BARTCZUK, M. JAROSZ, *Funkcja religijności w procesie radzenia sobie ze stresem. Koncepcja Kennetha I. Pargamenta*, „Roczniki Psychologiczne” (2006), nr 1, s. 37–52.

Zastosowane narzędzia badawcze. W omawianym projekcie badawczym zastosowano trzy metody psychologiczne. Pomiaru religijności dokonano przy użyciu: Skali Religijnego Systemu Znaczeń (SRSZ) skonstruowanej przez D. Kroka²⁷ oraz Skali Religijności Personalnej (SRP) autorstwa R. Jaworskiego²⁸. Do pomiaru satysfakcji z małżeństwa wykorzystano Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa (KDM-2) J. Rostowskiego i M. Plopy²⁹.

3. Wyniki badań

Zebrany materiał empiryczny został poddany analizie statystycznej, w wyniku której uzyskano zaprezentowane poniżej rezultaty. W celu zbadania różnic między osobami o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa w obszarze religijnego systemu znaczeń i religijności personalnej – z uwagi na niespełnienie założeń jednoczynnikowej analizy wariancji (ANOVA)³⁰ – posłużono się nieparametrycznym testem ANOVA rang Kruskala-Wallisa w planie międzygrupowym oraz testem U Manna-Whitney'a. Otrzymane rezultaty przedstawiono w tabeli poniżej.

Uzyskane wyniki ujawniły istnienie istotnych statystycznie różnic pomiędzy wyodrębnionymi grupami osób o odmiennej ocenie satysfakcji z małżeństwa w zakresie wyników ogólnych oraz wszystkich wymiarów religijnego systemu znaczeń i religijności personalnej.

Poziom zadowolenia z małżeństwa różnicuje respondentów pod względem posiadanego poziomu religijnego systemu znaczeń ujmowanego zarówno w kategoriach globalnych ($H=56,938$; $p\leq 0,001$), jak i poszczególnych jego wymiarów: orientacji religijnej ($H=47,317$; $p\leq 0,001$) oraz sensu religijnego ($H=54,388$; $p\leq 0,001$). Bardziej szczegółowa analiza uwzględniająca wyniki testu U Manna-Whitney'a pozwala stwierdzić, że różnice statystycznie istotne występują głównie między osobami odznaczającymi się najbardziej negatywną i najbardziej pozytywną oceną życia małżeńskiego. Taki wzorzec wyników sugeruje, że jednostki charakteryzujące się najwyższą satysfakcją z małżeństwa ($M=153,85$), w porównaniu z osobami o najniższym stopniu zadowolenia ze związku ($M=71,65$), w większym stopniu postrzegają religię jako źródło znaczenia i sensu doświadczanych sytuacji życiowych.

Tabela. Wyniki porównań grup o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa (KDM-2) w zakresie Religijnego Systemu Znaczeń (SRSZ) oraz Religijności Personalnej (SRP):

²⁷ D. KROK, *Skala Religijnego Systemu Znaczeń*, s. 153–168.

²⁸ R. JAWORSKI, *Psychologiczne badania religijności personalnej*, s. 77–88.

²⁹ M. PLOPA, *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, s. 51–106.

³⁰ S. BEDYŃSKA, M. CYPRYAŃSKA, *Statystyczny drogowskaz. Praktyczne wprowadzenie do analizy wariancji*, Warszawa 2013, s. 34.

ZMIENNE		Satysfakcja z małżeństwa (KDM-2)				ANOVA Kruskala- Wallisa		Test U Manna- Whitney'a ³¹
		NNSM	NSM	WSM	NWSM	H	p	
		Średnia ranga						
Religijny system znaczeń	Orientacja religijna	77,81	89,72	127,92	152,05	47,317	0,001	NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM** NSM:NWSM*** WSM:NWSM*
	Sens religijny	70,66	92,34	133,91	150,54	54,388	0,001	NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM*** NSM:NWSM***
	Wynik ogólny	71,65	90,16	131,86	153,85	56,938	0,001	NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM** NSM:NWSM*** WSM:NWSM*
Religijność personalna	Wiara	71,95	101,27	125,27	148,32	43,017	0,001	NNSM:NSM* NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM* NSM:NWSM*** WSM:NWSM*
	Moralność	76,95	91,54	127,96	150,94	45,957	0,001	NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM** NSM:NWSM*** WSM:NWSM*
	Praktyki religijne	77,80	87,48	126,88	155,43	52,144	0,001	NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM** NSM:NWSM*** WSM:NWSM**
	Self religijny	69,15	97,82	126,80	153,26	53,016	0,001	NNSM:NSM* NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM* NSM:NWSM*** WSM:NWSM**
	Wynik ogólny	70,88	91,91	128,33	156,25	57,819	0,001	NNSM:NSM* NNSM:WSM*** NNSM:NWSM*** NSM:WSM*** NSM:NWSM*** WSM:NWSM**

³¹ Oznaczenia: NNSM – osoby o najniższej satysfakcji z małżeństwa; NSM – osoby o niskiej satysfakcji z małżeństwa; WSM – osoby o wysokiej satysfakcji z małżeństwa; NWSM – osoby o najwyższej satysfakcji z małżeństwa; *** $p \leq 0,001$; ** $p \leq 0,01$; * $p \leq 0,05$.

Badani różnią się między sobą także w zakresie religijności personalnej. Różnice te odnotowano zarówno na poziomie wskaźnika ogólnego ($H=57,819$; $p\leq 0,001$), jak i poszczególnych czynników: wiary ($H=43,017$; $p\leq 0,001$), moralności ($H=45,957$; $p\leq 0,001$), praktyk religijnych ($H=52,144$; $p\leq 0,001$) oraz Ja religijnego ($H=53,016$; $p\leq 0,001$). Przy zastosowaniu testu U Manna-Whitney'a wykazano, że – w przypadku globalnie ujmowanej religijności personalnej – różnice istotne statystycznie występują między osobami o najniższej satysfakcji małżeńskiej i pozostałymi grupami, odznaczającymi się niską, wysoką oraz najwyższą satysfakcją z małżeństwa. Oznacza to, że respondenci oceniający swoje dotychczasowe małżeńskie życie w najwyższym stopniu pozytywnie ($M=156,25$), częściej, aniżeli osoby o wysokim ($M=126,80$), niskim ($M=91,91$) i najniższym ($M=70,88$) poziomie zadowolenia małżeńskiego przeżywają swoją religijność jako pełną zaangażowania relację z Osobą Kochającego Boga.

4. Dyskusja wyników

Celem prezentowanych w niniejszym artykule badań była analiza różnic pomiędzy małżonkami o odmiennym poziomie satysfakcji ze związku w obszarze religijności. Główne pytanie badawcze dotyczyło tego, czy osoby badane odznaczające się odmienną specyfiką satysfakcji małżeńskiej (najniższa, niska, wysoka, najwyższa) istotnie różnią się między sobą pod względem religijnego systemu znaczeń i religijności personalnej. Uzyskane wyniki badań pozwoliły na pozytywną weryfikację postawionych hipotez.

W odniesieniu do hipotezy pierwszej (H1) stwierdzono, że osoby o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa różnią się pod względem religijnego systemu znaczeń. Uzyskany wzorzec wyników pozostaje zgodny z oczekiwaniami. W literaturze można odnaleźć badania, w świetle których małżeństwo, poprzez proces uświęcania (*sanctification*), czyli przypisywania określonego obiektowi znaczenia religijnego, staje się dla partnerów rzeczywistością świętą. W efekcie oznacza to, iż małżonkowie są silnie motywowani do inwestowania czasu i określonych środków, aby wykazać się zaangażowaniem i troską o swój związek³². Ten motywacyjny aspekt procesu uświęcania jest wyraźnie zauważalny w obszarze dążeń mających wpływ na dobrostan psychiczny i fizyczny partnerów³³. Zaangażowanie na rzecz rozwoju związku stanowi bowiem jeden z istotnych aspektów małżeńskiej bliskości, dający małżonkom poczucie przeżywania autentycznej miłości, a w konsekwencji, satysfakcję ze związku³⁴.

---

³² A. MAHONEY, K.I. PARGAMENT, B. COLE, T. JEWELL, G.M. MAGYAR, *A higher purpose: The sanctification of strivings in a community sample*, „International Journal for the Psychology of Religion”, nr 3, s. 239–262.

³³ D. KROK, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, s. 165.

³⁴ Por. B. WOJCISZKE, *Psychologia miłości. Intymność – Namiętność – Zobowiązanie*, Gdańsk 2005, s. 15–19; M. PŁOPA, *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, s. 69.

Do podobnych wniosków skłaniają badania autora niniejszego artykułu i S. Steuden, których celem było uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Czy religijność pozostaje w związku z jakością relacji małżeńskiej w okresie późnej dorosłości? Próbę badawczą stanowiło 120 osób (60 małżeństw) w wieku od 60 do 75 lat. Analizy statystyczne otrzymanych danych ujawniły niskie dodatnie zależności między ogólnym zadowoleniem z małżeństwa oraz samorealizacją a wszystkimi wskaźnikami religijnego systemu znaczeń, jak również niskie ujemne korelacje między rozczarowaniem z małżeństwa a globalnym wskaźnikiem religijnego systemu znaczeń i jego głównymi dymensjami: orientacją religijną oraz sensem religijnym. Oznacza to, że im bardziej religijny system znaczeń staje się punktem odniesienia dla spostrzegania, oceniania i interpretowania rzeczywistości, tym większe poczucie zadowolenia u partnerów związku będących na etapie późnej dorosłości³⁵.

W nawiązaniu do hipotezy drugiej (H2) należy stwierdzić, że osoby o odmiennym poziomie satysfakcji z małżeństwa różnią się pod względem religijności personalnej. Hipoteza ogólna została więc w całości potwierdzona. Uzyskane dane są zgodne z dotychczasowymi badaniami, w ramach których usiłowano wyjaśnić powiązania istniejące między jakością relacji małżeńskiej a typem (personalnym lub apersonalnym) religijności małżonków³⁶. Wynika to zapewne z faktu, iż osoby o religijności personalnej odznaczają się wysokim poziomem dojrzałości osobowościowej, której przejawem jest między innymi akceptacja samego siebie, pewność siebie, zdyscyplinowanie, samokontrola, zrównoważenie emocjonalne, altruizm, otwartość oraz pozytywne nastawienia do życia³⁷. Posiadanie takich cech ułatwia budowanie bliskości w małżeństwie. Dla zbudowania intymnego związku konieczne jest bowiem poznanie samego siebie, świadomość i akceptacja własnych niedoskonałości oraz otwartość na drugiego. Dojrzałość osobowościowa małżonków pomaga im również w samorealizacji – w urzeczywistnianiu siebie w małżeństwie i poprzez małżeństwo, oraz w realizowaniu wspólnie zamierzonych małżeńskich i rodzinnych celów³⁸. Zdaniem Z. Chlewińskiego, pomyślna realizacja określonych życiowych zadań możliwa jest bowiem przede wszystkim dzięki dojrzałości psychicznej wyrażającej się w autonomii jednostki, umiejętności wglądu w motywy własnego działania i w adekwatnym stosunku do ludzi³⁹.

³⁵ P. BRUDEK, S. STEUDEN, *Religijne korelaty zadowolenia z małżeństwa w okresie późnej dorosłości*, w: M. GUZEWICZ, S. STEUDEN, P. BRUDEK (red.), *Oblicza starości we współczesnym świecie. Perspektywa społeczno-kulturowa*. Lublin 2015, s. 15–44.

³⁶ E. KIELEK-RATAJ, *Religijność personalna a satysfakcja ze związku*, „Family Forum” (2013), nr 3, s. 97–113; T. ROSTOWSKA, P. ŻYLIŃSKA, *Stopień zaangażowania religijnego a poziom jakości małżeńskiej u partnerów*, w: T. ROSTOWSKA (red.), *Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań*, Warszawa 2009, s. 117–135.

³⁷ R. JAWORSKI, *Sposoby radzenia sobie z trudnościami u osób o różnym typie religijności*, s. 140–141.

³⁸ M. BRAUN-GALKOWSKA, *Psychologia domowa*, s. 100–103.

³⁹ E. GURBA, *Wczesna dorosłość*, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA, J. TREMPAŁA, *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, Warszawa 2007, s. 206–207.

5. Implikacje wyników badań własnych dla duszpasterstwa

Wyniki zrealizowanego projektu pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków dla oddziaływań pomocowych w obszarze duszpasterstwa:

1. W kontekście dalszego przygotowania do małżeństwa, które związane jest ze zdobywaniem odpowiedniej wiedzy i osiągnięciem stosownych cnót związanych z życiem rodzinnym, warto zwrócić szczególną uwagę na troskę o wszechstronny (fizyczny, psychiczny, duchowy) rozwój dzieci i młodzieży. Należy uwrażliwiać rodziców, nauczycieli, katechetów i wychowawców, że religijność stanowi integralny element osobowości człowieka, a przyjmowanie religijnej perspektywy w ocenie i interpretacji własnej osoby, innych ludzi czy określonych wydarzeń jest słuszne i z wielu względów pożyteczne. Pozostawanie z Bogiem w osobowej relacji wspomaga bowiem budowanie własnego charakteru, uczy szacunku dla zdrowych wartości, wspiera umiejętność współżycia z innymi, ułatwia pełne zrozumienie i rozpoznanie swego życiowego powołania, ukazuje wartość ludzkiej seksualności oraz wspiera jej integralny rozwój, wreszcie uczy właściwej postawy wobec własnej rodziny i instytucji małżeństwa. Nie ulega wątpliwości, że dysponowanie takimi cechami osobowościowymi i umiejętnościami społecznymi służy podjęciu dojrzałej decyzji o małżeństwie oraz predysponuje do budowania w przyszłości satysfakcjonującego związku. W tym kontekście należy podkreślić znaczenie rodzicielskiego przykładu w zakresie życia religijnego. Rodzic dla dziecka jest bardzo często niekwestionowanym autorytetem – modelem, od którego uczy się ono, jak przeżywać relacje z Bogiem. Wydaje się więc, iż cenną rzeczą jest budzenie w rodzicach odpowiedzialności nie tylko za fizyczny czy intelektualny rozwój dziecka, ale także za jego kondycję duchową. Osobisty przykład wiary domaga się jednak autentycznego i dojrzałego odniesienia do Boga. Stąd też postulat permanentnej troski o religijny wzrost małżonków uznać należy za priorytetowy. Realizacja tego postulatu może przynieść co najmniej dwojakiego rodzaju pozytywne skutki. Po pierwsze, konstruktywnie oddziałuje na subsystem małżeński, a tym samym na cały system rodzinny, stwarzając optymalne warunki dla rozwoju małżeńskiej miłości oraz wychowania dzieci. Po drugie, osobista dojrzałość religijna rodziców, wyrażająca się w przeżywaniu całego swego życia w odniesieniu do religijnego systemu znaczeń, zachęca dzieci do nawiązania podobnej relacji z Bogiem.

2. W ramach bliższego przygotowania do wejścia w związek małżeński, którego adresatami jest młodzież ponadgimnazjalna, licealna i akademicka, należy, adekwatnie do wieku i potrzeb, ukazać młodym ludziom głębszy religijny sens oraz cel małżeństwa i rodziny. Trzeba tu zwrócić szczególną uwagę na ukazanie małżeństwa jako relacji międzyosobowej mężczyzny i kobiety. Warto również wyakcentować moralną konieczność troski partnerów o swój związek. Należy także ukazać znaczenie i funkcje ludzkiej seksualności w perspektywie religijnej oraz dopomóc młodzieży w jej zrozumieniu i zaakceptowaniu. Na etapie bliższego przygotowania do małżeństwa nie można zapominać o bieżącej sytuacji życiowej młodego człowieka, związanej z przeżywanym etapem roz-

wojowym. Stąd też trzeba uwrażliwiać rodziców, nauczycieli, katechetów i wychowawców, aby pomagali swoim podopiecznym w pozytywnym rozwiązywaniu kryzysów rozwojowych, którym często towarzyszą również kryzysy religijne. Zaniedbania w tym względzie mogą bowiem skutkować w przyszłości brakiem zaangażowania w życie religijne lub obojętnością na sprawy związane z wiarą, a w konsekwencji także obniżeniem jakości funkcjonowania małżeńskiego.

3. W perspektywie bezpośredniego przygotowania do zawarcia małżeństwa, które obejmuje okres między zaręczynami a ślubem, należy podkreślać istotną rolę religijności dla powodzenia małżeńskiego w ramach specjalnych katechez dotyczących problematyki małżeństwa i rodziny. Katechezy te winny ukazywać, że ewangeliczny wzorzec małżeństwa i rodziny, oparty o wzajemną bliskość partnerów, pełną zaangażowania, bezinteresowną i gotową do poświęceń miłość, jest możliwy do realizacji i w pewnym sensie stanowi gwarant sukcesu małżeńskiego. Mając na uwadze fakt, iż religijność uchodzi za jeden z ważniejszych predyktorów powodzenia małżeńskiego, pogłębienie wiary osób przygotowujących się do małżeństwa jest na tym etapie celem nadrzędnym.

4. Troska o wzrost dojrzałości religijnej winna towarzyszyć małżonkom także na wszystkich etapach ich małżeńskiego życia. Stąd też niezwykle istotne jest przypominanie i uświadamianie partnerom związku, że stopień ich religijnego zaangażowania oddziałuje na odczuwaną przez nich satysfakcję ze wspólnego życia. Realizacja tego postulatów może dokonywać się poprzez udział w liturgii (słuchanie słowa Bożego, kazania), uczestnictwo w rekolekcjach, praktyki religijne (modlitwa, medytacja, kontemplacja), udział w ruchach i stowarzyszeniach religijnych (Kościół Domowy, Neokatechumenat, Wspólnota Przymierza Rodzin *Mamre*).

Religiosity of spouses with different degree of satisfaction with their relationship. Psychological and pastoral implications

The aim of research: The results of the research done by the Author were presented in this article. People (N=222) who differ in global estimation of their marital lives took part in the research. Its primary goal was to identify the differences between four groups of married couples with various specificity of marital satisfaction in the range of religiousness. Methods: Three psychological methods were applied in the discussed project, such as: (1) *Religious Meaning System Scale (SRSZ)*; (2) *Religiousness Personal Scale (SRP)*; (3) *The Good Marriage Questionnaire (KDM-2)*. Results: Subjects interviewed with various marital satisfaction differed between each other when it comes to religiousness, both on the level of general index and its dimensions. The presented differences referred mainly to people with totally different marital satisfaction. Conclusions: The findings obtained in the research may present a significant back-up for psychologists, therapists and priests while defining ways of therapeutic and pastoral actions taken towards married couples.